

CHỦ ĐỀ TRANG TRÍ HOA VĂN TRÊN TRANG PHỤC CỦA PHỤ NỮ LÔ LÔ Ở HÀ GIANG

PHẠM THỊ HẠNH

Email: hanhkd80@gmail.com

Học viên K9 LL&PPDH bộ môn Mỹ thuật - Trường ĐHSP Nghệ thuật Trung ương

THE THEME OF DECORATIVE PATTERNS ON THE COSTUMERS OF LO LO WOMEN IN HA GIANG

TÓM TẮT

ABSTRACT

Hoa văn trên trang phục của phụ nữ Lô Lô ở Hà Giang là một nét văn hóa vô cùng đặc sắc của các tộc người vùng núi phía Bắc. Qua quá trình khảo sát, tác giả đã miêu tả những đặc điểm trong chủ đề trang trí trên trang phục của phụ nữ Lô Lô thông qua váy, quần và phụ kiện; trên áo và khăn.

Từ những kỹ thuật trang trí tinh tế trên trang phục của người Lô Lô sẽ góp phần ứng dụng vào việc dạy học mỹ thuật cho học sinh.

Từ khóa: Trang trí hoa văn, Trang phục, Phụ nữ Lô Lô

The pattern on the costumes of Lo Lo women in Ha Giang is an extremely unique cultural feature of the northern mountainous ethnic groups. Through the survey process, the author described the characteristics of the decoration theme in Lo Lo women's costumes through skirts, pants and accessories; on shirts and towels. From the delicate decoration techniques on the costumes of the Lo Lo people, it will contribute to the application of art teaching to students.

Keywords: Decorative patterns, Costumes, Lo Lo women

1. Chủ đề trang trí trên váy, quần và phụ kiện

Trong các bản người Lô Lô đã khảo sát, hiện nay chỉ còn thấy phụ nữ Lô Lô ở xóm Lô Lô Chải, xã Lũng Cú, huyện Đồng Văn mặc váy bằng lụa đen hay nhung đen. Theo lời kể của người dân, hiện nay, phụ nữ Lô Lô ở đây thường mặc váy trong những ngày lễ hội. Đặc biệt khi chết, họ cũng được mặc váy khi khâm liệm. Váy được may dạng hình ống hoặc quần khá rộng, dài qua đầu gối người mặc, váy chiết li hai phần (dưới cạp và phần đầu gối). Nếu là váy quần, phía hai đầu của cạp có khâu thêm dây vải để buộc vào bụng khi mặc. Váy của họ không trang trí hoa văn.

Quần phụ nữ Lô Lô Đen Hà Giang có ống can rộng, độ mở của đũng quần là một góc vuông, bụng rộng khoảng 1,2m, không có cạp, khi mặc người ta phải túm xếp cho vừa bụng và thắt dây lưng đề lên. Tạo dáng quần của nhóm Lô Lô Đen có nét tương đồng với dáng quần của người Lô Lô Trắng ở Sin Cái. Có lẽ đây là một yếu tố dị biệt của một số nhóm ở Hà Giang vì những người đồng nhóm ở Cao Bằng, đồng tộc ở Lai Châu không sử dụng dạng quần này, thay vào đó họ dùng váy dạng ống màu chàm.

Phần trang trí cũng theo một góc vuông từ gấu quần (thẳng bàn chân) chạy lên trên gối xuống, vòng qua

keo chân và thẳng tới gót. Khi di chuyển mảng hoa văn trang trí trên ống quần tạo thành hình chữ (T) đối trả lại với chữ (T) ngược phần bố cục trang trí trên áo.

* Hoa văn trang trí trên túi đựng:

Túi đựng với nhiều hình tượng mang đậm phong cách văn hóa Lô Lô vùng cao biên giới. Con gái Lô Lô rất giỏi thêu thùa may vá. Những em gái từ 10 tuổi trở lên đã theo mẹ cùng chị thêu áo, gối, chăn, đệm...cho đến lúc về nhà chồng. Đó là một trong những yêu cầu quan trọng để các ông bố, bà mẹ chọn dâu và những chàng trai Lô Lô kén vợ. Để tạo ra một bộ trang phục cổ truyền, người Lô Lô tự trồng đay, dệt vải, thêu thùa, tất cả đều từ đôi tay khéo léo của những cô gái. Chính vì vậy mà màu sắc túi đựng được trang trí rất công phu, với bàn tay khéo léo của những cô gái cho nên khi trang trí các phần ở phía dưới của túi được trang trí rất nhiều màu hình ngũ sắc, được đính nhiều hạt cườm công phu. Nhìn chung, họa tiết trang trí trên túi rất đơn giản nhưng bố trí họa tiết lại hết sức khéo léo. Nhìn vào túi ta có thể thấy các hình tam giác nhỏ với nhiều màu khác nhau đã tạo nên sự thay đổi phong phú về mảng hình, màu sắc và đậm nhạt cho chiếc túi. Ở phần dưới của túi được đính nhiều hạt cườm trên các tua tạo ra sự mềm mại, hỗ trợ cho những mảng họa tiết hình vuông kỳ hà.

CULTURE

* Hoa văn trang trí trên tạp dề:

Tạp dề (du su) có hai loại. Một loại là du sơ dùng thường ngày. Hai là loại dùng trong lễ hội và các dịp quan trọng khác còn gọi là du thùa (tạm dịch là yếm quần). Loại này có tạo dáng hình chữ nhật nằm ngang có độ dài trung bình khoảng 70cm, rộng 1,1m tùy theo từng người. Du thùa dùng quần phía sau hông và phủ bên ngoài quần sau đó kéo bề gấp hai mép về phía trước.

Trang trí tạp dề hay còn gọi là yếm hoặc yếm quần được bài trí các ô vuông hoa văn bám sát hai bên và mép dưới của tạp dề. Dải hoa văn chạy liền sát nhau theo bố cục hình chữ nhật. Phía trên (phần dùng để quần vào bụng) và trong mảng đồ án trang trí đều được để trống một khoảng vải nền hình chữ nhật tạo thành thể hình lồng trong hình. Khoảng vải nền để hở tùy theo người sử dụng nhưng thường phía trên để trống phần vải nền lớn hơn.

Tạp dề cũng có quy ước riêng trong trang trí của nhóm: Loại do các cô gái tự làm cho mình chỉ được trang trí một lớp hoa văn nhưng nếu là tạp dề do nhà chồng tặng bao giờ cũng có hai lớp hoa văn chạy song song dưới gấu. Căn cứ theo số hàng hoa văn trang trí ở áo hay tạp dề của người mặc ta sẽ có nhận biết được đó là món quà được tặng của những người đã có gia đình hay họ tự làm. Điều đó rất quan trọng vì hoa văn được ước lượng thành thước đo phẩm hạnh, thể hiện sự tài giỏi, khéo léo, chu toàn của những người phụ nữ bên nhà chồng hay là của cô gái – người làm ra nó. Cũng có thể nói trang trí hoa văn trên trang phục là thông điệp về một người phụ nữ trong cộng đồng người Lô Lô Đen.

* Hoa văn trang trí trên dây lưng:

Theo các nghệ nhân lớn tuổi kể lại thì việc cắt, may một chiếc dây lưng rất khó, “chỉ những người phụ nữ có kinh nghiệm mới có thể làm được”. Dây lưng là một khổ vải cắt chéo và may cuộn kiểu tay mướp thành một thể dạng ống dài 1m, rộng 13 đến 15 cm, phần giữa nhỏ và to dần về hai đầu. Dây dùng thắt giữ quần và tạp dề, có công dụng giữ ấm và bảo vệ phần bụng, giữ cho phần eo luôn thon gọn. Dây lưng này chỉ sử dụng kết hợp cùng với bộ lễ phục (không dùng trong cuộc sống thường ngày).

Dây lưng nữ, đồng bào thường sử dụng vải nền màu xanh coban, xanh lá hoặc xanh dương để may. Dây lưng chỉ trang trí ở hai đầu; khi thắt, phần trang trí được thả thông xuống phía trước. Bên cạnh dây lưng, phụ nữ trẻ còn có một dải dây giắt lưng (dây phụ) để làm duyên. Loại dây này ngắn hơn dùng để giắt vào dây lưng với mục đích trang trí nên không quy định số lượng, không bắt buộc, người dùng có thể thêm nó hoặc không. Dây phụ không buộc quanh eo, chúng được dùng để giắt phía dưới của dây lưng và được đặt

bên cạnh sườn hoặc sau thắt lưng. Tuy hình dáng khác với dây lưng nhưng đều trang trí ở hai đầu và đính nhiều quả bông len ngũ sắc nhỏ như những bông hoa rung rinh khi di chuyển. Điểm khác nhau của dây chính và phụ này là hoa văn trên dây lưng bao giờ cũng giữ trong bố cục của những hình thoi; trong khi trên dây giắt phụ hoa văn bài trí trong các khuôn hình vuông. Các motif trang trí thường được lặp lại theo phân trang trí của y phục.

* Đồ trang sức:

Người Lô Lô không có nghề đúc và chạm bạc làm đồ trang sức vì thế giữa các nhóm Lô Lô cùng ngành mang đồ trang sức có thể có cùng loại hoặc khác biệt. Theo khảo sát điền dã tại Hà Giang, đồng bào ở đây cho biết. Trước đây, đồ trang sức được đặt làm nhưng chủ yếu là sản phẩm mua sẵn từ người Hoa hoặc người Mông. Tuy không tự làm ra nhưng đồ trang sức lại là món đồ không thể thiếu trong gói quà nhà trai tặng con dâu. Vì thế, tạo dáng đồ trang sức tiếp cận chỉ ứng với thời điểm nghiên cứu. Về hình dáng cơ bản giống như các thể hệ trước đã dùng nhưng trang trí không đồng dạng. Có thể các thể hệ kế tiếp về sau sẽ có những thay đổi.

Trang sức của nữ giới thường có một cặp vòng cổ, hoa tai. Vòng cổ thường đi thành cặp. Một là dạng được gọi là quang được thiết kế theo một vòng tròn (đường kính khoảng 25cm). Thân vòng có tiết diện tròn đều, nhỏ và nhọn dần về hai đầu. Điểm kết thúc được cuộn tròn hoặc tán dẹt theo hình lưỡi mác, hoặc cuộn tròn phần này và bề gấp ngược lại với thân vòng để tránh cọ xước vào cổ. Loại vòng này được đồng bào một số vùng buộc rất nhiều dây vải các màu vào phần điểm gút. Khi đeo nó được quay về phía sau lưng. Theo các cụ già người Lô Lô thì các dây vải ngũ sắc ấy có tác dụng bảo vệ con người từ phía sau khỏi các thế lực mà con người không nhìn thấy. Hai là piu gió tạm gọi là vòng cổ dạng dây, gồm một chuỗi tổ hợp các móc xích nhỏ ngoắc vào nhau dài 1m, mỗi móc gồm ba vòng nhỏ dạng tròn.

Hoa tai (le loong) cũng có tạo dáng giống vòng cổ nhưng có gắn một nụ bạc khoảng bằng chiếc cúc áo nhỏ, khi đeo phần nụ luôn ở trước tai. Phần vòng tròn có đường kính 2,5cm sẽ được ngoắc vào tai.

Người phụ nữ Lô Lô khi mặc lễ phục thường đeo cả hai loại vòng cổ tạo thành một khoảng lớn trước ngực để làm duyên. Vì chất liệu bạc khi gặp ánh sáng tự nhiên thường phản sáng. Ánh sáng được hắt ngược lên làm cho gương mặt người đeo tươi sáng lạ thường, không tô điểm phấn son mà vẫn rạng rỡ. Phải chăng đó là một trong những cách làm đẹp sáng tạo mà tự nhiên đến dung dị, bản năng của phái đẹp.

2. Chủ đề trang trí trên áo

Xưa nay phụ nữ Lô Lô mặc áo ngắn bằng vải thô được trang trí bằng rất nhiều loại hoa văn và nhiều màu sắc sô. Qua tìm hiểu cho thấy chiếc áo của người phụ nữ Lô Lô ở Hà Giang rất lộng lẫy kích cỡ vừa tầm với người sử dụng. Loại áo này có đặc điểm là khá ngắn, nhưng tay áo lại hơi rộng và chùng một chút. Nếu là áo của phụ nữ Lô Lô Đen thì có dạng cổ vuông, xẻ ngực, cài khuy bằng vải màu hoặc bằng đồng, trang trí ít hoa văn. Áo của phụ nữ Lô Lô ở huyện Bảo Lạc và Bảo Lâm trang trí hoa văn ở hai ống tay áo, phần sống lưng, nếp ngực và mép gấu, mỗi bên ống tay áo có thêu và đắp các vòng vải nhiều màu sắc khác nhau, phần sống lưng áo được thêu những hoa văn hình hoa hay hình vuông nhỏ nhưng bố cục sao cho thành 3 hay 4 hình vuông lớn hơn xếp dài theo lưng áo bằng các màu vàng, đỏ, trắng, hồng.

Phụ nữ Lô Lô Hoa mặc áo cổ tròn, xẻ ngực, cài khuy bằng đồng. Chiếc áo cổ truyền, người phụ nữ Lô Lô Đen và Lô Lô Hoa giống nhau là nền vải màu đen hoặc màu chàm, nhưng áo của phụ nữ Lô Lô Hoa gần như toàn bộ chiếc áo đều được thêu và đắp vải màu trang trí: đỏ, hồng, vàng, xanh da trời và tím nhạt, trong đó màu đỏ và vàng là chính. Riêng hai bên nách thì đắp vải màu xanh, chủ yếu xanh da trời. Còn hai cánh tay áo được thêu hoa văn hình chim, hình sóng nước... kết hợp khâu ghép nhiều vòng vải màu đỏ, xanh và đen. Phần áo phía trước, phía sau lưng và gấu áo cũng được thêu hoặc ghép vải màu hình tam giác nhiều màu, những tam giác nhỏ được khâu ghép lại thành hình vuông, hình dích dắc, hình dấu thập to và bốn dấu nhân nhỏ ở bốn góc hình chữ thập, hình đường thẳng song song, hình sóng nước, hình chim...

Pia là áo mặc thường ngày và dùng mặc lót trong khi khoác áo lễ. Loại này có tạo dáng gần với áo của người Lô Lô Đen ở Cao Bằng nhưng không trang trí hoa văn. Áo dài tay, thân may cộc, cổ khoét tròn ôm sát, có khuy cài trước ngực. Súa là chiếc áo lễ có tạo dáng tương tự như áo lớp trong nhưng được thêu hoa văn và chỉ có duy nhất một khuy cài. Khi cắt may chiếc áo này, do khổ vải dẹt hẹp, chất vải dày nên người Lô Lô Đen đã nghĩ ra cách can đắp thêm vải mềm hơn từ phần dưới cánh tay gần giáp với nách kéo dài đến gấu áo tạo độ cử động. Vải ghép thường có cùng màu chàm hoặc màu xanh. Do cách sử dụng chất vải can mà tạo dáng chiếc áo cho ta cảm giác phần vải dày như một cái khung xương, một cái mai chắc chắn bảo vệ con người, phần vải can dưới cánh tay, sườn cho cảm giác về sự mềm yếu. Hình dáng áo khi đã can vải tạo độ nở phần ngực để người mặc thuận tiện khi sử dụng. Phần gấu áo được may hơi bó, ôm lấy phần lưng eo cho cảm giác thon gọn và làm điểm nhấn cho độ mở của chiếc yếm quần thắt phía dưới. Chiếc áo cho ta sự cảm nhận gần gũi với kiểu áo chắp ghép từ da thú, vỏ cây thời xa xưa.

Hoa văn được bố trí trên áo gồm hai mảng lớn, từ ngực xuống tới gấu áo là một đường diềm rộng ngang tới 4 đến 5cm, được thêu ngũ sắc và được ghép liên tiếp kề nhau. Xét từ góc độ thị giác, khi cắt phần thân trước và thân sau áo thành hình chữ nhật, sau đó bài trí hoa văn gợi cho ta cảm giác như hai tấm giáp bảo vệ mặt trước và sau của con người. Bố cục những vị trí được trang trí quy định thành ba mảng lớn. Mảng thân áo trước, mảng phần thân áo sau. Mảng thứ ba là trang trí hai bên cánh tay.

Áo cô dâu được nhà chồng tặng thì trên tay áo bao giờ cũng trang trí bốn lần các dải hoa văn. Sau khi cưới họ sẽ dùng bộ y phục này tham dự hội hè hay các buổi nghi lễ. Đặc biệt khi qua đời họ sẽ mặc chiếc áo nhà chồng tặng này để trở về thế giới của tổ tiên. Với các cô gái tự tay làm trang phục thì chỉ được trang trí ba lớp hoa văn trên tay áo. Kể cả những người phụ nữ đã có gia đình nhưng tự làm y phục cho mình, tay áo cũng phải làm ba hàng hoa văn. Nếu là phụ nữ luống tuổi, phần trang trí tay áo sẽ ít hoa văn hơn thay vào đó họ can vải có sắc trầm hơn nhưng vẫn chia thành ba hàng.

Mô típ trang trí trên tay áo phụ nữ trẻ thường chắp ghép các hình tam giác lại với nhau như: Các cặp hai hình tam giác vuông lớn ép cạnh (cạnh huyền) vào nhau tạo thành hình vuông có một nửa là màu tối tông lạnh và một nửa có màu sáng tông hồng. Trong mỗi hình tam giác vuông lớn ấy ở chính giữa được đặt một tam giác vuông nhỏ có đỉnh đối ngược lại, chia hình lớn ấy thành ba hình tam giác nhỏ đều nhau đi từ tâm đến góc. Sự phối hợp màu sắc trong tổng thể hình vuông tạo thành hoa văn hình cá. Họa tiết ấy được nhân lên xếp dồn sát nhau chạy tròn theo vòng tay áo tạo thành một mô típ trang trí biểu tượng hình đàn cá đang bơi ngoi lên và ngụp xuống uyển chuyển. Sự kết hợp các đường viền vải nhỏ xen kẽ các lớp hoa văn, sự luân chuyển màu và họa tiết trang trí tay áo đã cho thị giác một cảm giác một cảm nhận khác, không còn sự cứng cộm của những miếng vải ghép chồng lớp lớp. Nhờ sự chuyển đổi linh hoạt từ một họa tiết tạo ra các lớp hoa văn tay áo cho chúng ta cảm giác đôi cánh tay ấy năng động, duyên dáng hơn.

Mảng vạt áo trước được đặt dọc hai bên vạt áo và phần viền quanh hông (hình chữ L) vạt áo sau phủ kín lưng, phần nách được can vải màu xanh hoặc đen không có hoa văn. Cụ thể vạt áo mỗi bên có bốn hình vuông lớn (ba hình ở vạt áo và một hình ở hông). Thân sau cũng có sáu hình xếp thành hai hàng dọc sống lưng. Cơ bản cách trang trí này giống nhau: Sử dụng các mảnh vải tam giác cân, vuông nhỏ khâu lên hình vuông sao cho màu sắc và đậm nhạt của tam giác nhỏ làm nổi bật hai hình tam giác lớn (đối xứng nhau qua hình vuông) hoặc tạo thành bốn hình tam giác xoay chiều như hình cánh quạt chong chóng. Đây là

CULTURE

phong cách thẩm mỹ rất độc đáo trên trang phục Lô Lô. Các tam giác màu được đặt đối xứng rất khéo léo, ở nửa này là nửa nén thì nửa đối diện là nửa hoa văn và ngược lại. Các họa tiết nổi bật sự tương phản về nóng lạnh và đậm nhạt thể hiện tính âm dương trong trang trí. Nhìn tổng thể các họa văn trang trí theo quy luật đồng hướng, nhất là dạng cánh quạt chong chóng. Người xem có cảm giác đây là mê cung tam giác vô hạn. Có lẽ người Lô Lô muốn thể hiện sự vận động không ngừng của cuộc sống và vận dụng vào trong cuộc sống của mình.

Ông tay rộng được nhuộm chàm, các hình trang trí được thiết kế thành các đường quần vòng lấy ống tay áo từ cổ tay lên tới vai. Các dải băng này dùng làm nền cho trang trí, chúng có màu nâu đỏ và đen. Cứ cách một đến hai dải băng trơn là đến một dải băng có họa tiết. Họa tiết là các tam giác vuông, cân, nhỏ được khâu trên nền đen, nửa nâu, chia cắt qua đường chéo. Các hình đối nhau như hình những cánh bướm rập rờn đủ màu: trắng, xanh, vàng... trên nền sẫm đen, đỏ. Người thiết kế muốn biểu hiện sự vận động của đôi cánh tay làm việc không ngừng nghỉ để tạo ra của cải vật chất.

Tuy nhiên, cách trang trí họa văn mang yếu tố địa phương rõ rệt. Đối với áo của phụ nữ Lô Lô ở xã Lũng Cú, huyện Đồng Văn thì không trang trí phần che ngực và phần trên của lưng, chỉ trang trí phần áo che bụng và nửa dưới của lưng áo. Còn áo của phụ nữ Lô Lô ở xóm Sang Pả A thuộc thị trấn Mèo Vạc tỉnh Hà Giang được trang trí gần hết chỉ còn hai vai là màu nền của áo. Với những đặc điểm trên, có thể nói rằng việc hoàn thành một chiếc áo của phụ nữ Lô Lô, nhất là phụ nữ Lô Lô Hoa ở Hà Giang phải có thời gian và trải qua nhiều khâu chuẩn bị rất công phu. Đó là các khâu như: dệt vải, nhuộm chàm, thêu thùa, trang trí các loại họa tiết họa văn theo quy định, phong tục...

3. Chủ đề trang trí trên khăn

Trang trí trên khăn của người phụ nữ Lô Lô nói chung được thể hiện chung như sau:

* Thân khăn: Sử dụng kỹ thuật in sáp ong. Họa văn được in bằng sáp ong đun nóng lên nền vải. Nhuộm xong giặt sạch, họa văn là nền trắng của vải sẽ hiện ra trên chàm sẫm.

* Đầu khăn: Họa văn được lặp đi lặp lại ở hai đầu khăn. Trên nền chàm, người Lô Lô dùng kỹ thuật cắt khâu thêu để thể hiện mảng trang trí này. Đầu khăn được chặn bởi một đường diềm hình quả trám nhiều màu được lặp đi lặp lại. Hai bên là hình thêu cảnh cây chạy dài với màu sắc chìm hơn. Cả đường diềm trông rất cân đối, hài hòa và đẹp mắt. Phía trong đường diềm họa tiết được bố trí gồm ba hình vuông màu da cam. Trong mỗi hình vuông có rất nhiều hình tam giác vuông cân nhỏ được khâu đề lên. Trang trí ở hai

đầu khăn thành hai mảnh hình chữ nhật có đường diềm bao quanh hai hình vuông lớn. Họa văn đường diềm gồm các hình răng cưa, cành cây thêu bằng chỉ màu lam, hồng, da cam trên nền trắng như màu của hoa đào gợi cho người xem không khí mùa xuân và hòa sắc này góp phần tô điểm khuôn mặt người thiếu nữ khi đội chiếc khăn thêu rực rỡ trong những ngày đi cấy hái. Hai hình vuông ở trung tâm vẫn được thiết kế bằng vải màu đỏ cam. Tinh ý ta sẽ nhận thấy hầu hết các dạng này đều được người thiết kế dùng các mảnh vải có màu đỏ cam làm nền cho họa tiết. Họa tiết bên trong được sắp xếp trong bốn hình vuông nhỏ nối tiếp, trong đó tạo ra từng cặp đối xứng ngược chiều nhau qua tâm hình vuông và hai đường chéo. Một cặp là tam giác có màu giống nhau đặt ngược chiều, cặp còn lại là hình vuông nhỏ phía trong khâu họa văn hình chữ thập (nét dọc có hai nét) đặt chéo nhau. Điểm đặc biệt họa tiết tam giác được sử dụng nhiều màu tươi sáng thì họa văn chữ thập (trong hình vuông) chỉ có các màu vàng hoặc trắng. Màu sắc của loại khăn này có độ đậm nhạt tinh tế phù hợp với đường diềm xung quanh. Ngoài ra người phụ nữ Lô Lô còn đính thêm các cục bông màu, các chuỗi hạt thủy tinh và hạt kim sa lóng lánh làm tăng vẻ lộng lẫy cho khăn.

Kết luận:

Chủ đề trang trí trên trang phục của phụ nữ Lô Lô ở Hà Giang cho thấy vô cùng đặc sắc và phong phú. Không chỉ trên váy, quần và phụ kiện mà còn cả trên áo và khăn, những chủ đề này đã thể hiện đời sống tinh thần của người Lô Lô, thể hiện những lớp văn hóa tín ngưỡng truyền thống lâu đời của họ. Vì vậy, việc ứng dụng những chủ đề này vào chương trình giảng dạy cho học sinh là vô cùng thiết thực, góp phần vào mục đích giáo dục thế hệ trẻ hiểu và trân trọng những giá trị văn hóa, những trang phục truyền thống dân tộc.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Trần Thị Mai Loan, Đoàn Việt đồng chủ biên (2020), Sinh hoạt văn hóa của hai dân tộc Lô Lô và Cơ Lao ở vùng biên giới tỉnh Hà Giang, **Nxb Khoa học Xã hội, Hà Nội.**
2. Đàm Luyện (chủ biên) - Bạch Ngọc Diệp - Nguyễn Quốc Toàn (2008), *Một số vấn đề đổi mới phương pháp dạy học môn mỹ thuật*, **Nxb Giáo dục, Hà Nội.**
3. Hoàng Thị Mong, Ma Thị Tiên (1994), *Trang trí dân tộc thiểu số/ Decorative art of minority groups*, **Nxb Văn hoá Dân tộc, Hà Nội.**
4. Hoàng Nam (2013), *Tổng quan văn hoá truyền thống các dân tộc Việt Nam*, **Nxb Văn hoá Thông tin, Hà Nội.**
5. Đặng Thị Bích Ngân (2012), *Từ điển Mỹ thuật phổ thông*, **Nxb Mỹ thuật, Hà Nội.**